

פרשת השבוע על פי הנתיבות שלום

משפטים

קדושת המשפטים

2

א. ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. יא. יב. יג. יד. טו. טז. יז. יח. יט. כ.

3

מפקפק שהדין נפסק באמת ע"פ דין תורה, אבי אני לעצמי יודע שלא כך היה מעשה ובאמת איני חייב לשלם לבעל דיני, והאיך יתיישבו שתי אמיתות אלו כאחד. והשיב לו, להוי ידוע לך שבגלגול הקודם נשאת חייב כסף לאדם זה, ולכן ירדת שוב לעולמ הזה כדי שתפרע לו את החוב מן הגלגול הקודם. והפרעון יהיה באופן שע"פ המעשה של עכשיו אינני חייב לו כלום רק כדי לשלם החוב הקודם, ולכ יצא כך הפסק ע"פ תורה. וכוה מפרשים מד"א ב"ד (ח"ב צד). ע"פ ואלה המשפטים, דין רזו דגלגוליא, שע"פ תורת המשפטים נפרעים כי החשבונות בין איש לרעהו ע"פ רזא דגלגוליא. זה פי' אמת לאמתא, אמת היינו מה שעצם הדין אמו ע"פ דיני התורה, ולאמתא, שהוא מכון ע"פ החשבו מרזא דגלגוליא.

וזהו ואלה המשפטים כמובא ברש"י, ר' מוסיף על ענין ראשון, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני. כשם שעשרת הדברות הם גבוה מעל גבוה, שנפתחו כל ז' דקיעים וראו הכל שאין עוד מלבדו, שאין עקר שום כח בעולם זולתו ית', כך המשפטים כולם הם דבר ה' גבוה מעל גבוה. וכמש"כ כ"רא"ם ובלבוש דמה עשרת הדברות בקולות וברקים אף המשפטים בקולות וברקים (ועי' בבא אברהם על המכילתא מש"כ בזה). ולכך כתובה פרשת המשפטים באמצע ענין קבלת התורה, שכל דיין שדן דין אמת לאמתו וכל כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. וכל

המשפטים שהם במדרגה כ"כ עליונה, וכדאיתא עוד במדרש שם שהמשפטים הם עיקר התורה.

וי"ל הכי' בזה דהחוקים והמשפטים אשר ניתנו ונכתבו בתורה המה גופי תורה, וכל דין תורה שנפסק על פיהם נעשה חלק מהתורה, והוא בכלל ודברך מלכנו אמת וקיים לעד. וזה המשמעות שדיין הדין דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב"ה, כי בזה שהוציא דין אמת לאמתו ע"פ התורה נעשה הדין הזה חלק התורה, ע"כ נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.

וזהו שאומר אחרי מגיד דבריו ליעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום, כי משפטי הגויים הם שכליות ושיקול הדעת ובשר ודם יכול לטעות, אבל ישראל הדנים ע"פ משפטי ה', הרי כמשאחז"ל (ברכות ו.) שלשה שיושבין בדין שכינה עמהם. וכביכול למעלה הרי לא שייך בכלל טעות שדברך מלכנו אמת וקיים לעד. בשיקול הדעת גשמי יש מקום לטעות וניתן להפריכו שיתכן שאינו אמת, אבל משפטי התורה הם אמת לאמתו.

ופי' הלשון אמת לאמתו, י"ל ע"פ המובא בספה"ק (דגמ"א ועוד) המעשה הידוע מהבעש"ט הק' ז"ע, שאדם אחד בא לדין לפני רב גדול ויצא חייב בדינו. ואח"כ שאל אותו, אמנם יודע אני בכירור שהתורה אמת ודבר ה' אמת וקיים לעד ואיני

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. הנה בפרשיות אלו יתרו ומשפטים נאמרה פרשת קבלת התורה. תחלתה בפר' יתרו בהדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו', כל ההכנה לקבלת התורה ומעמד הר סיני ועשרת הדברות, ובסוף פרשתו נאמר ענין ואל משה אמר עלה אל האלקים, דפירש"י שפרשה זו נאמרה בד' בסיון קודם עשרת הדברות, ובאמצע נאמרו כל דיני המשפטים שכפרשת משפטים. וראוי לבאר מדוע הפסיקה התורה באמצע פרשת קבלת התורה ועשרת הדברות בענין המשפטים אשר תשים לפניהם. ואמנם אמרו חז"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה, אך כידוע טמונה כוונה גם בזה, ובמיוחד שהפסיק כאן באמצע הענין בענין אחר. והנה איתא במדרש (שמו"ר ל ט) עה"פ (תהלים קמו) מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטי לישראל, מגיד דבריו ליעקב אלו עשרת הדברות, חקיו ומשפטי לישראל אלו המשפטים, ומשמע מזה, ומעוד מאמרי חז"ל כעין זה, שהמשפטים הם באותה דרגת קדושה כמו עשרת הדברות, וראוי לבאר ענין המדרגה הגבוהה כ"כ של המשפטים. ועוד שבמשפטים נאמר לישראל שהוא דרגה גבוהה יותר מדבריו ליעקב. עוד אחז"ל (שבת י.) כל דיין שדן דין אמת, לאמתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שהעמידו את הדיין שדן דין אמת לאמתו במדרגה נשגבה כזו שנעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וכ"ז טעמא בעי מהו גודל קדושת

1

6

ויש להוסיף עוד בכי' הענין, הנהגה תכלית בריאת העולם היא כמשאחז"ל (תנחומא בתוקותי שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים ובפרשיות של ספר שמות נאמרו הענינים המביאים לתכלית הזאת להיות להקב"ה דירה בתחתונים ראשיתו ביציאת מצרים שאו נבחרו ישראל להיות העם הנבחר כמ' בני בכורי ישראל, שהם יהיו נושא דגל היעוד לעשות להשי"ת דירה בתחתונים ובקרבם בחר הקב"ה לשכון שבתוכם תהיה הירי בתחתונים. וההמשך בקבלת התורה שהקב"ה הורי ונתן את התורה לעולם הזה, שע"ז בעיקר מתקיימו התכלית של דירה בתחתונים, ע"י שהתורה ועשרו הדברות ירדו לעוה"ז, שבתוך העוה"ז יתנהגו ע פי התורה ועשרת הדברות. ופרשת המשפטים ה: המשך לזה, שהמשפטים גם הם לקיום התכלית שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, כי הו הקב"ה אמת כמ' ה' אלקיכם אמת וחותרו של הקב"ה אמת, וכמד"א כי אתה אלקים אמת ודברך אמת ואיך יתכן שתהיה לו ית' דירה בתחתונים, בתן עולם השקר ומקור השקר, לכך נתן הקב"ה או פרשת המשפטים, שבתוך עולם השקר יתנהגו ע" משפטי ה' אמת.

5

ועפ"ז י"ל ביתר בהירות את מאמר חז"ל (ר"ה כה.) עה"פ אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם במועדים, אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מוידין אפילו מוטעין, וע"פ טעותם נקבע ר"ת וכל מועדי ה'. ולכא"ו הוא תמוה שהרי כל קביעתם היתה בטעות. אלא הפי' כאמור, שכיון ששכינה עמהם הרי למעלה לא יכולה להיות טעות, ואפילו אם בעינינו זה נראה טעות אך מכיון שכך היא ההלכה כדאי שע"פ החשבון שלמעלה זהו הזמן המדויק, וזה הוא רצון העליון שדוקא ביום זה יהיה ר"ח ובימים אלו יהיו המועדים, והר"ז אמת לאמתו ע"פ רצון העליון.

ענין זה שאף המשפטים מסיני הוא יסוד התורה, שכל הלכות המשפטים הם תורת אמת ודבר ה', ודברך מלכנו אמת וקיים לעד, וכשם שמגיד דבריו ליעקב כך חוקיו ומשפטי לישראל, כמו עשרת הדברות כך המשפטים הם עיקר התורה. והמפלא בזה שהתורה נתנה כח שבתוך כל הענינים שיהודי עוסק בעסקיו במו"מ הרי כשהדיין פוסק ע"פ משפטי התורה הר"ז נעשה תורה, שאנכי ה' אלקיך אין זה חידוש שהוא תורה, אבל כאן יש חידוש שענינים גשמיים הפוכים ג"כ להיות תורה.

4

זה מלמדנו את גודל המדרגה של דין תורה הנעשה ע"פ משפטי ה', איזה קדושה שורה בדין תורה, ששלשה שיושבין בדין שכינה שרויה ביניהם. שמלבד עצם הדבר שכל המשפטים הם סודות התורה כמו עשרת הדברות, יש בזה גם המדרגה של שכינה עמהם, שדברך אמת וקיים לעד ואין מקום לטעות, וכאשר הדיינים ממשכיכם את השכינה להיות עמהם הרי לא שייך בכלל שתהיה להם טעות, ואפילו אם משפט זה עצמו אינו מכון ע"פ המעשה שהיה הרי יש חשבונות קודמים שלפיהם הוא אמת לאמתו. [ועי' ברמב"ן (רברים יט, יט) בטעם הדין בעדים וזממים שאם הרגו כבר אין נהרגים, שאם נתקיים הדין ודאי שאמת הוא "שלא יתן ה' השופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפוך דם נקי כי המשפט לאלקים הוא ובקרב אלקים ישפוט, וכל זה מעלה גדולה בשופטי ישראל והבטחה שהקב"ה מסכים על ידם ועמהם נדבר המשפט". ועוד כתב בפרשתו (שמות כא, ו) באומר והגישו אדוני אל האלקים, כי האלקים הוא השופט וכדאי' במדרש (שמו"ר ל, כד) כשעה שהדיין יושב ודן באמת כביכול מניח הקב"ה שמי השמים ומשרה שכינתו בצידו].

כי תקנה עבד עברי

כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד וכשביעית יצא לחפשי חנם. ואם אמור יאמר העבד אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי והגישו אדוני וגו'. בשם מרן אדמו"ר מוהרש"ד זי"ע בוכרון קדוש, שיש ג' סוגי עבדים בעבודת השי"ת, עבד עברי, עבד כנעני, וחציו עבד וחציו בן חורין. ויש לפרש ב' הענין, דעבד עברי ענינו כמרומו במאחז"ל (קידושין טו). עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה. היינו שהוא עבד נאמן שאינו בורר לעצמו את העבודות הקלה, אלא מקבל ברצון גם את העבודה הקשה. ורצונו להיות מעבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות, שעומד כחיל נאמן על משמרתו גם בלילות כחשיכה כאורה, תמיד מחפש איך לעשות את רצון ה' הן בדברים הקשים ביותר והן בדברים הקלים. העבד הזה שש שנים יעבוד, מרומו לששת ימי המעשה, שכל ימות השבוע הוא רק בבחי' עבד בלא הרגשת תענוג בעבודתו, שעוברים עליו זמנים שאינו מרגיש כלום ואעפ"כ ממשיך לעמוד על משמרתו בעבודת השי"ת. ובשביעית יצא לחפשי חנם, מרומו לש"ק אשר בו יצא לחפשי, בש"ק מתנער כליל מכל עניני עוה"ו, ומרגיש או בכל מהותו את האור העילאי של ש"ק. וזה בחי' תשלומין ושכר חלף עבודתו בימות החול, וכמרומו במאה"כ (דברים כד) ב'יומו ת'תן שכרו ר"ת שב"ת, שבש"ק משלם לו השי"ת שכר על מה שעבד והתייגע במשך השבוע, ושכרו שזוכה להרגיש אור הש"ק.

ואם אמור יאמר העבד אהבתי את אדוני, הנני אוהב להשי"ת, וכל רצוני הוא לעבדו, ואיני חפץ בשום שכר חלף עבודתי, אפילו שכר רוחני מעין עוה"ב. כי השכר הגדול ביותר עבורו הוא זה שיש לו את הזכייה למלא את רצון ה', ומותר על כל ההשגות והמדרגות בהרגשת אור ותענוג, שכל חפצו הוא רק בעצם עבודתו להשי"ת. וזהו את אשתי ואת בני, כדאיתא בתורת אבות שאת הוא לשון טפל, כדרשת חז"ל (סוכה ו). את הטפל לבשרו. אשתי, מרומו לש"ק אשר כנסת ישראל יהיה בן זוגך. ואת בני, מרומו כמאחז"ל (ב"ר לו), תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, היינו כל עניני מצוות

ומעש"ט. וכל אלו הם טפלים אצלו, הארות הש"ק וההארות ממצוות ומעש"ט, שאינו חפץ בשכר ותשלומין אפי' רוחניים, רק בעבודת השי"ת. העבד הנאמן אושרו הגדול ביותר באמת הוא לעשות רצון אדוני, ואין נפק"מ אצלו אם עוסק בעבודות בוניות כגריפת הביבין בחצר המלך וכדומה, או אם זוכה לעסוק בתקון כתר המלך, שהכל שווה אצלו מחמת שווה תפקידו המוטל עליו באותה שעה, וחביבה עליו היגיעה למלא את תפקידו. ודרגה הזאת מצינו במשרע"ה שהיה בדרגת עבד נאמן לה', כמ"ד (דברים לד) משה עבד ה', וכן בתפלת ש"ק אומרים כי עבד נאמן קראת לו, וכן בדוד כתיב (תהלים יח) למנצח לעבד ה' לדוד, וכן דוד עבדי, שעל אף כל מדרגותיהם הגבוהות בהשגת רה"ק ונבואה לא נשתבחו אלא בתואר עבד נאמן שהוא למעלה מכל המדרגות. וכידוע המעשה מהבש"ט הקי' זי"ע שמשום מעשה שהיה הודיעו לו מן השמים שאבד את חלקו לעוה"ב, וקבל זאת בשמחה שמעתה יוכל לעבוד את השי"ת שלא על מנת לקבל פרי ושכר עוה"ב כי אם בלתי לה' לבדו. זו דרגת עבד נאמן, שתמיד כל רצונו הוא רק לעשות רצון ה' ואינו חפץ בשכר עבור זה, ובכל העתים והמצבים מתבונן תמיד מהו רצון ה' ממנו בשעה זו. וזהו לא אצא חפשי, שאינו מחפש עבודת קלה אלא חפץ בעבודה הקשה. ורצע אדניו את אוננו במרצע, מרצע בגימ' ת' כנגד ת' עלמין וכסופין, כדאיתא בתו"א, והו רצע אדניו את אוננו במרצע, שאו נפתחים אוננו לשמוע את דבר ה' ולבבו נפתח, באוניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו, שנפתחים בפניו שערי ת' עלמין ודכסופין בהשתוקקות טהורה לאלקות. ועבדו לעולם, או כבר בכחו לעבוד להשי"ת בכל עניני העולם, כמאמר המגיד הגדול ממוזיק' זי"ע מלאה הארץ קניןך, העולם מלא בענינים שאפשר לעבוד בהם להשי"ת ולקנותו כביכול, והעבד הנאמן הזה שאין לו בעולמו אלא רצון קונו, הרי כל מה שעושה יש בו עבודת ה', הוא אוכל שותה וישן, ובכל ענינים אלו עובד להשי"ת. זו דרגת עבד עברי עבד נאמן.

ויש עבד כנעני, זה המשוקע למעלה ראש בתאוות מעשה ארץ כנען, ונמצא לגמרי תחת שלטון הסט"א. והוא יוצא בשן ועין שתקנתו להחליף מתחת שלטון הסט"א ע"י שן ועין, גרמו בזה ב' עיקרי התאוות. ענין שן הוא תאות האכילה, וענין עין מרומו לפגמי ברי"ק, שתחלת הפגם הוא בעין, כמאחז"ל עין רואה והלב חומר וכלי המעשה גומרים, עוד אחז"ל (יומא עד:) קשה הסתכלות יותר מגופה של עברה, שבוה עיקר התאוה. והעבד כנעני יוצא ע"י שמשכר ב' תאוות אלו. גם אם אינו יכול להגיע למדרגות, לכהפ"ח יכניע ב' תאוות אלו להשי"ת, ועי"ז נחלץ ויוצא מתחת שלטון הסט"א. וזה ג"כ ענין כ"ד ראשי אברים שיוצא בהם, שיכניע להשי"ת את כל כחות הגוף.

ויש מי שחציו עבד וחציו בן חורין, שחציו בחי' עבד כנעני שנתון תחת שלטון הסט"א, וחציו בן חורין, שבחציו נשתחרר ונכנס תחת שלטון הקדושה. ובעצם צריך כל אדם לראות את עצמו כך, כמאחז"ל (קדושין מ:): לעולם יראו אדם עצמו חציו זכאי וחציו חייב, שהוא ענין חצי עבד וחצי בן חורין שבחציו נתון עדיין תחת שלטון הסט"א. וכל ימי עני רעים אפילו סבתות וי"ט, שגם בהם אינו משתחרר מחציו שנתת יד הסט"א. ומה יעשה, לישא שפחה אינו יכול, לישא בת חורין אינו יכול ואינו יכול לעסוק בפו"ר, שאינו יכול להתעלות ולפרות ולרבות ברוחניות היות שחציו הנתון ביד הסט"א מעכב בעדו. אלא כופין את רבו לשחררו וכותב לו שטר על חצי דמיו (חגיגה ב:). הנה באדם יש ב' מיני דמים, דם טהור ודם טמא, שזה לעומת זה עשה א', חצי דמו מרומו לרתיחת הדם הטמא, שכדי לצאת משלטון הסט"א עליו לטהר את הדם טמא שבקרבו, וכופין את רבו, הסט"א השולט עליו, לשחררו אף קודם שמתהר דמו הטמא, ע"י שכותב שטר על חצי דמיו, היינו שאפילו אם אינו מסוגל עתה לטהר דמו, כותב שטר, שפרעונו לעתיד, שמקבל על עצמו לעשות כל שביכולתו כדי לטהר ולזכך את הדם הטמא, לצאת מתחת יד הסט"א ולהכנס כולו תחת שלטון הקדושה. והקבלה הזאת עולה לרצון לפני השי"ת, כי ברוחניות עצם הקבלה

שמים ירדו תהמות נפשם ברעה תתמוגג, ונשאר עדיין עבד בחציו. ולכן עיקר התיקון הוא שאת הכח הזה שנשתמש בו לרע, מדת התשוקה והאהבה, יכניס לקדושה. וזאת ע"י הש"ק שישים אהבתו באהבת השי"ת, ועי"ז כל שולטני רוגזין ומארי דדינא כולתו ערקין ואתעברו מינה. ע"י הש"ק יכול להפוך ולהיות כבריה חדשה ולהכנס כולו תחת שלטון הקדושה.

וזהו עיקר העבודה בשבועות אלו של תקופת השובבים, לטהר ולזכך את הדם הטמא, וביציאתו מתקופת השובבים כותב יהודי שטר על חצי דמיו, שמקבל על עצמו להמשיך ולטהר את חצי דמו הטמא עד היותו בן חורין שיטהר לגמרי מחלק הרע שבקרבו. ומרן אדמו"ר בד"ש זי"ע אמר שעיקר תקונו השובבים הם ע"י השבתות. כי יש ב' דרכים לטהר הדם הטמא, יש ע"י שמכניע את חלק הרע, לעשות ההיפך מן העולה ברצונו בהתמדה וברציפות, ע"י שעי"ז מדכא את כח הרע עד שמכניעו. ויש דרך עילאית יותר לטהר הרע, ע"י שמכניס את מדת התשוקה לקדושה, ע"י השתוקקות לאלקות. וזהו ע"י ש"ק שהוא יום אהבה, ובו מסוגל יהודי להכניס כל תשוקותיו להשי"ת, ועי"ז משתחרר משלטון חצי הדם הטמא ונכנס כולו תחת שלטון הקדושה. והנה בדרך של הכנעת הרע הריהו נשאר על אף הכל חציו עבד וחציו בן חורין, שפעם מצליח להכניע את הרע ואח"כ שב למה שהיה, בבחי' מאה"כ יעלו

עולה לרצון, כדכתיב בדניאל (י) מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלקיך נשמעו דבריך, ואם רק מקבל על עצמו שיעשה כל מה שביכולתו, מקובל זאת לפני השי"ת.

וג' בחי' עבדים אלו מרומזים במאחז"ל (ברכות סא:), צדיקים יצ"ט שופטן רשעים יצר הרע שופטן בינונים זה וזה שופטן. ופי' שופטן הוא מה שנתונים תחת ידו. צדיקים יצר טוב שופטן שנמצאים תחת שלטון הקדושה, ואפי' אם קורה שנכשל מ"מ יצ"ט שופטן, שנשאר בסטרא דקדושה. רשעים יצה"ר שופטן, זה העבד כנעני הנתון לגמרי ביד הסט"א ואינו יכול להשתחרר מתח"י. בינונים זה וזה שופטן, היינו חציו עבד וחציו בן חורין, זה וזה שופטן, שנתון חציו ביד הסט"א וחציו תחת שלטון הקדושה, ועיקר עבודתו של זה היא כותב שטר על חצי דמיו, לטהר ולזכך את חצי דמו הטמא, ועי"ז משתחרר מחצי עבודתו ונכנס כולו תחת שלטון הקדושה.

בתחבולות תעשה מלחמה

בשם ה' אלהינו

ומכללי המלחמה כמ"ד ודע את שונאך, צריך התבוננות מעמיקה לדעת מי הוא האויב האמיתי, ומה תכסיסי המלחמה כנגדו. האויב העיקרי של האדם הם הטבעיות וההרגלים הרעים, ותכונת הנפש לא טובה המושרשת בו. וכמו שהאויב הגדול ביותר כל עוד הוא מבחוץ אין זה נורא כ"כ, ופי כמה וכמה קשה הוא כאשר הוא מבפנים שאינו יכול להיות זהיר ממנו, וכמו כן במובן הרוחני. וכמ"ד (מיכה ז) אויבי איש איש אנשי ביתו, האהבה והמסירות לשמור את גופו ונפשו הבהמי הם לאמיתו של דבר אויביו הרוחניים, והמרחמים על גופו הורסים את נשמתו, האוהב הגדול ביותר ששומר את גופו מכל פגע הוא האויב הגדול לנשמתו, וזה הטבע ותכונת הנפש, הם האויב היותר פנימי היודע לנצל כל שעה של חולשה ורפיון ידים להתקיפו ולנצחו. האדם צריך להתעמק וללמוד את טבעיותו ותכונותיו בהכרה ובתכרה, לידע איך להלחם עמהם. ויחד עם זה ללמוד פרק בתכסיסי מלחמה, שיוסד גדול בנצחון האויב הוא בגודל מחץ ההסתערות, שתהיה התקפת בוק על כל החזיתות, עד שהאויב אינו יכול להתאושש ואובד עשתונותו. זה התכסיס העיקרי של היצור המסתער

צדיקים שמה שרוצים ומשתוקקים אסור לנו, שאף שאין בהם צד איסור הרי זה אספקה לאויב. וזה שייך באכו"ש ובכל שאר צרכי הגוף, וכ"ש כשזה נוגע לכעס וכולם פיו בשעת מריבה שעליו אמרו חז"ל (חולין פט.) תולה ארץ על בלימה זה הבולם פיו בשעת מריבה. על ידי הנהגה ממושכת לעשות כל דבר נגד הרצון הנמשך מסבעיותו ותכונותיו, מפסיק על ידי זה את המון לאויב ועד שיכנע אליו. אולם במדה גדולה קשה דרך המצור מהסתערות, כי צריך לזה עקביות וסבלנות תקופה ארוכה, שאם לא ישמור בקפדנות על המצור ינצל האויב שעה זו לחדש כוחותיו ושוב יוכל לעמוד ימים רבים.

והנה איתא בכלי יקר בפר' בא עה"פ והיה לאות על ידכה, בב"י מאחז"ל (מנחות לו.) ירכה יד כהה שהנחת תפילין הוא על יד שמאל, כי החומר והשכל הם כב' צרות זו לזו, וכאשר יענו את החומר ירבה כח השכל. וזה היה סעם העיני במצרים, לשוב את החומר של ישראל בכור הברזל, ועל ידי זה יתגבר השכל. ומשום כך רואים שהאדם בצעירותו עת החומר בתקפו כח השכל חלש, וכאשר הוא בא בימים בהגיעו לגין הבינה העצה, כשכח חומר. נחלש כוחו הרוחני מתגבר. ולכאורה לפי זה הדרך להגביר הקדושה הוא להחליש החומר על ידי סיגופים ותעניתים, אך הצדיקים חששו שעם

והלאה, וכך היא גם דרכו של היצר להפיל האדם בעצבות ויאוש ואז הוא אבוד על כל החזית. והעבודה של יהודי להאמין בנצחוננו שכמו שבכל התנגדות של האור והחושך הרי תמיד מעט אור דוחה, חשך הרבה, כמו כן בעבודת ה', כח האור שביהודי גדול מכה החשך והרע שבקרבו. ובמיוחד הזמן המסוגל לזה הוא בשבת קודש שהוא יומא דנשמתא ולא יומא דגופא, שאז בכוחו להגביר כח הנשמה על הטבעיות ותכונות הנפש.

עליו ורוצה להטרידו מב' עולמות, עד שהאדם אינו מוצא בעצמו כח להלחם נגדו. ובנשק זה חייב האדם להלחם נגדו, וככה נהגו חסידים ואנשי מעשה שכל שבת וחג וכל עת מצוא היה משמש להתקפה איומה על האויב הפנימי, להכריז מלחמה על כל שרשי הרע שבקרבו, ולהכניעם להשי"ת במסירת נפש אשר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, כי אם האדם מתחיל רק בפרט אחד שיצרו מתגבר, ובשאר הענינים עדיין הוא נמצא תחת שלטון היצר, אין לו סיכוי להצלחה.

וכשהוא במצב שאינו מסוגל להסתער על האויב ולהכניעו בשדה קרב, אז צריך להשתמש כאמור לעיל בשיטה של מצור, שעושה מצור מסביב למבצרי ומרכזי האויב, ואינו נתון להגיש נשק ואספקה לאויב, עד שהאויב מוכרח להכניע את עצמו. בתכסיס זה משתמש היצר כשאינו יכול להכניע את האדם תחת שלטונו, שעושה עליו מצור למנוע ממנו אספקה רוחנית, שלא ישמע את שצריך לשמוע מרבותיו, ומונעו מתורה ותפלה צדקה וחסד, לדלדל אצלו האוצרות הרוחניים שבקרבו, ואז ממילא יכנע כבר אליו. וע"ד זה העצה כשאנו יכול להסתער וללחם נגד טבעיותו ותכונותיו המושרשים בו, שיעשה עליהם לכל הפחות מצור, ויקבל על עצמו שיתרגל לעשות תמיד היפך רצונו, כמאמר

עוד צריך לדעת לא להסתפק בנצחונות מקומיים, שאינם תופסים מקום בעיקר הנצחון, כי אם מלחמה עד דרתה, עד שהכח העיקרי של האויב יכנע אליה, וכמקובל מצדיקי אמת הרי זה עניני קדושה. ויחד עם זה לשמור על הכלל הגדול בתכסיסי מלחמה המכריעים בקרב, שהוא הרוח הטובה של הלוחמים שבסוחים ומשוכנעים בנצחונם. האויב עושה כל העצות והתחבולות ליצור איריה שהם כבר אבודים ואין להם סיכויים לנצח, ואז רחם נופלת בקרבם והנצחון מהם

החלשת הגוף יחלשו גם הכחות הנפשיים אצל אנשים פשוטים, לכך יעצו להחליש רק את הצד החומרי והרע של הגוף ולא את הגוף עצמו, והדרך לזה ע"י כח התורה וע"י שמתרגל תמיד לעשות היפך הרצונות התאוות והתשוקות, עד שמכניע החומר והגוף קיים, מחליש כח התאווני שבגופו והוא שלם ובריא לעבודת ה'. וזה צריך להיות יחד עם האמור לעיל כי בתחבולות תעשה מלחמה להתעמק וללמוד תכסיסי מלחמת היצר עד כמה שידו מגעת. ויחד עם זה מוכרחים מלחמה בפועל, מלחמה צריכה שכלית, אבל בשכליות בלי מלחמה אי אפשר להכניע האויב, והמלחמה התמידית בפועל להכניע ערפו הקשה של האדם שיצרו רע מנעוריו, הוא על ידי תורה, וההרגל לעשות תמיד נגד רצונו החומרי.